

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
доктору юридичних наук, професору,
Віталію СЕРЬОГІНУ
61124, майдан Свободи 4, м. Харків

РЕЦЕНЗІЯ

**офіційного рецензента, доктора юридичних наук, професора, завідувача
кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Сироїд Тетяни Леонідівни
на дисертацію Берестеня Артема Валерійовича «Трансформація
юридичної практики в Україні в аспекті європейської інтеграції:
теоретико-правова характеристика», подану на здобуття наукового
ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю
081 Право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Дисертаційне дослідження Берестеня Артема Валерійовича присвячене комплексному теоретико-правовому аналізу трансформації юридичної практики України в умовах активізації процесів європейської інтеграції. Робота є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, що має важливе теоретичне та практичне значення для сучасної юридичної науки, а також для подальшого розвитку національної правової системи України.

Актуальність обраної теми не викликає сумнівів. Сучасний етап розвитку України характеризується масштабними процесами реформування державних інституцій, гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу, адаптації механізмів функціонування правової системи до європейських стандартів демократії, верховенства права та забезпечення прав людини.

Отримання Україною статусу держави-кандидата на вступ до Європейського Союзу, початок переговорного процесу щодо членства, виконання рекомендацій Європейської Комісії, імплементація положень

Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, обумовили якісно новий етап розвитку національної правової системи. За цих умов трансформації зазнає не лише законодавство, а й юридична практика як найбільш динамічний елемент правової системи.

Автор цілком слушно зазначає, що процеси європейської інтеграції впливають не тільки на нормативне регулювання, а й на зміну професійної діяльності суддів, адвокатів, прокурорів, нотаріусів, органів публічного управління, інших суб'єктів юридичної практики. Особливого значення набуває впровадження стандартів верховенства права, правової визначеності, пропорційності, належного врядування, поваги до прав людини, які сформувалися у правопорядку Європейського Союзу та практиці європейських судових інституцій.

У цьому контексті дисертаційне дослідження є своєчасним, відповідає сучасним тенденціям розвитку юридичної науки та безпосередньо пов'язане з реалізацією державної політики у сфері європейської інтеграції.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації. Необхідно відзначити, що автором проведено ґрунтовний аналіз сучасного стану наукової розробленості досліджуваної проблематики. Дисертант критично опрацював праці українських та зарубіжних учених, які досліджували питання юридичної практики, функціонування правової системи, європейської інтеграції, розвитку права Європейського Союзу та теорії держави і права. Такий підхід дозволив встановити, що комплексні дослідження саме трансформації юридичної практики України під впливом європейської інтеграції фактично відсутні, що додатково підтверджує актуальність виконаної роботи.

Позитивно слід оцінити вдаль визначення мети дисертаційного дослідження, яка полягає у комплексному аналізі трансформаційних змін юридичної практики України в умовах активізації процесів європейської

інтеграції. Визначені автором завдання є логічними, взаємопов'язаними та забезпечують повне досягнення поставленої мети.

Об'єкт та предмет дослідження сформульовані коректно, відповідають вимогам до дисертаційних досліджень за спеціальністю 081 Право та узгоджуються зі змістом роботи.

Заслуговує схвалення використаний автором методологічний інструментарій. Методологічна основа дисертації має комплексний характер і включає філософський, загальнонауковий та спеціально-юридичний рівні дослідження. Використання системного, діалектичного, історичного, логіко-юридичного, герменевтичного, порівняльно-правового, статистичного методів дозволило комплексно дослідити процеси трансформації юридичної практики та сформулювати достатньо аргументовані наукові висновки.

Окремо слід відзначити високий рівень опрацювання нормативної бази дослідження. Автор широко використовує положення Конституції України, законодавства України, міжнародних договорів, актів права Європейського Союзу, практику Суду Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини. Саме таке поєднання джерел забезпечило високий рівень обґрунтованості зроблених висновків.

Структура дисертації є логічною та внутрішньо узгодженою. Робота складається зі вступу, двох розділів, що охоплюють шість підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 226 сторінок, а список використаних джерел включає 200 найменувань, що свідчить про належний рівень опрацювання літератури та нормативної бази.

Перший розділ дисертації присвячено дослідженню теоретико-методологічних засад трансформації юридичної практики України в умовах європейської інтеграції. Уже на початку розділу автор обґрунтовує, що юридична практика є одним із найбільш динамічних елементів правової системи, який найшвидше реагує на зміни законодавства, появу нових правових інститутів та розвиток суспільних відносин. Особливу увагу

приділено доведенню того, що трансформація юридичної практики не обмежується формальними змінами законодавства, а передбачає якісне оновлення підходів до правозастосування, професійної діяльності юристів і правової культури загалом. Автор переконливо показує, що європейська інтеграція виступає одним із ключових чинників таких трансформацій, сприяючи імплементації нових стандартів захисту прав людини та ефективності юридичної діяльності.

Особливої позитивної оцінки заслуговує перший розділ дисертації, в якому автор не обмежується викладенням існуючих наукових підходів до розуміння юридичної практики, а здійснює їх критичний аналіз та пропонує власне бачення процесів її трансформації в сучасних умовах. Здобувач послідовно доводить, що трансформація юридичної практики є закономірним наслідком розвитку правової системи України та її інтеграції до європейського правового простору. При цьому обґрунтовується, що зазначені процеси мають не фрагментарний, а системний характер, охоплюючи як інституційні, так і функціональні елементи юридичної діяльності.

Позитивним є те, що дослідження не зводиться виключно до аналізу законодавчих змін. Автор аргументовано підкреслює, що трансформація юридичної практики пов'язана насамперед зі зміною її ціннісної основи, переорієнтацією діяльності суб'єктів правозастосування на забезпечення верховенства права, захист прав людини, принципів юридичної визначеності, пропорційності та ефективного судового захисту. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям розвитку європейської правової доктрини та свідчить про високий рівень теоретичного опрацювання теми.

У підрозділі, присвяченому трансформаційним процесам у сфері юридичної практики, автор переконливо доводить, що сучасна юридична практика формується під впливом комплексу чинників, серед яких визначальне місце займають процеси європейської інтеграції, цифровізація державного управління, розвиток міжнародного права, трансформація правосвідомості та зміна моделей взаємодії держави і суспільства. При цьому

справедливо зазначається, що юридична практика виступає найбільш мобільним елементом правової системи, здатним оперативно реагувати на зміни нормативного середовища та суспільних потреб.

На особливу увагу заслуговує аналіз європейських стандартів юридичної діяльності. Автор послідовно розкриває місце права Європейського Союзу у сучасному розвитку української правової системи, досліджує роль практики Суду Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини у формуванні нових підходів до правозастосування. Обґрунтовано наголошується, що саме практика цих судових інституцій формує стандарти юридичної діяльності, які поступово інтегруються до національної системи права та стають орієнтиром для діяльності українських судів, органів державної влади й інших суб'єктів юридичної практики.

Позитивним є й те, що автор широко використовує порівняльно-правовий матеріал, звертається до зарубіжних наукових джерел, аналізує сучасні концепції розвитку європейського права та їхній вплив на еволюцію національних правових систем. Такий підхід значно підвищує науковий рівень дослідження та забезпечує належну аргументованість сформульованих висновків.

Другий розділ дисертації присвячений аналізу практичних аспектів трансформації юридичної практики України в умовах активізації європейської інтеграції. Саме цей розділ становить найбільшу практичну цінність роботи, оскільки автор переходить від загальнотеоретичних положень до аналізу конкретних напрямів реформування правової системи України.

Заслуговує схвалення дослідження пріоритетних напрямів європеїзації юридичної практики. Автор не лише визначає ключові сфери реформування, а й намагається показати їхній взаємозв'язок, доводячи, що успішність адаптації української правової системи до вимог ЄС залежить від комплексності відповідних перетворень. Особливу увагу приділено реформуванню судової системи, розвитку адміністративної юстиції,

удосконаленню діяльності органів прокуратури, адвокатури, а також імплементації практики Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу у національне правозастосування.

Автор переконливо обґрунтовує, що європеїзація юридичної практики не повинна зводитися виключно до формального виконання міжнародних зобов'язань України. Значно важливішим є формування нової правової культури, в якій діяльність державних органів буде орієнтована насамперед на ефективне забезпечення прав людини, а не лише на формальне дотримання нормативних приписів. Такий висновок є одним із найбільш вагомих наукових результатів дисертаційного дослідження.

Важливим є також дослідження особливостей трансформації юридичної практики в умовах воєнного стану. Автор обґрунтовано зазначає, що навіть за умов воєнного стану Україна не відмовилася від реалізації європейського курсу, а навпаки, активізувала реформування правової системи. Це дозволило дисертанту зробити аргументований висновок про те, що процеси європейської інтеграції та забезпечення національної безпеки не суперечать один одному, а є взаємодоповнюючими напрямками розвитку української державності.

Позитивної оцінки заслуговує й те, що дисертант не обмежується констатацією існуючих проблем, а пропонує власне бачення шляхів їх вирішення. Зокрема, обґрунтовується необхідність подальшого вдосконалення законодавства України, розширення використання практики європейських судових інституцій, підвищення рівня професійної підготовки суддів, прокурорів, адвокатів та інших представників юридичної професії, а також формування сталої правової культури, орієнтованої на європейські демократичні цінності.

Викладені положення свідчать про високий рівень наукової зрілості автора, його здатність комплексно аналізувати складні теоретико-правові проблеми та формулювати обґрунтовані висновки, що мають як наукове, так і практичне значення.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження. Одним із найбільш вагомих критеріїв оцінювання дисертаційного дослідження є рівень його наукової новизни – це перша у вітчизняній юридичній науці праця, в якій викладено результати комплексного дослідження трансформації юридичної практики в Україні в умовах європейської інтеграції України. Аналіз змісту роботи дає підстави стверджувати, що автору вдалося отримати низку результатів, які мають істотне значення для подальшого розвитку загальної теорії права та науки про юридичну практику.

Заслуговує на увагу низка положень дисертаційного дослідження:

Насамперед позитивної оцінки заслуговує сформульоване автором положення про те, що трансформація юридичної практики України в умовах європейської інтеграції є не окремою реформою певних інституцій, а формою еволюції всієї національної правової системи. На відміну від існуючих наукових підходів, у дисертації трансформація розглядається як багаторівневий процес, що поєднує інституційні, функціональні, аксіологічні та організаційні зміни юридичної діяльності. Такий підхід має безперечну теоретичну цінність, оскільки дозволяє по-новому осмислити місце юридичної практики у структурі правової системи держави.

Позитивно характеризує роботу і те, що автор не обмежився загальними твердженнями щодо впливу європейської інтеграції на національне право, а визначив конкретні напрями трансформації юридичної практики, серед яких: реформування інституційної структури юридичної діяльності, зміна ціннісних орієнтирів правозастосування, посилення ролі практики Суду Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини, а також утвердження принципу верховенства права як фундаментальної основи сучасної юридичної діяльності. Саме такий комплексний підхід становить одну з головних переваг дисертаційного дослідження.

На окрему увагу заслуговує запропоноване автором бачення взаємозв'язку між політичним курсом України на членство в Європейському Союзі та трансформацією юридичної практики. Здобувач переконливо

доводить, що європейська інтеграція створює нові вимоги до діяльності всіх суб'єктів юридичної практики, насамперед у частині забезпечення ефективного захисту прав людини, належного урядування, юридичної визначеності та справедливого судочинства. Такий висновок має не лише наукову, а й практичну значущість для подальшого реформування української правової системи.

Безумовною перевагою роботи є те, що автор приділяє значну увагу аксіологічному виміру юридичної практики. У дисертації переконливо доводиться, що європеїзація правозастосування означає не лише адаптацію законодавства до *acquis* Європейського Союзу, а насамперед формування нової професійної культури юристів, заснованої на принципах верховенства права, поваги до людської гідності, ефективного судового захисту та відповідальності держави перед особою. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям розвитку європейської юридичної науки.

Практичне значення роботи також не викликає сумнівів. Сформульовані автором висновки можуть бути використані у подальших теоретико-правових дослідженнях, у процесі викладання дисциплін теоретико-правового циклу, під час підготовки навчальної літератури, а також у діяльності органів державної влади при вдосконаленні законодавства та практики його застосування. Окремі положення дисертації можуть бути корисними для органів судової влади, прокуратури, адвокатури, а також суб'єктів нормотворчої діяльності. Практична спрямованість роботи підтверджується також належною апробацією її результатів та достатньою кількістю наукових публікацій автора.

Дискусійні положення дисертації. Попри безперечні переваги дисертаційного дослідження, окремі його положення можуть бути предметом наукової дискусії:

По-перше, автор достатньо ґрунтовно досліджує вплив права Європейського Союзу на юридичну практику України, однак доцільним було б ширше використати порівняльно-правовий аналіз досвіду держав

Центральної та Східної Європи, які порівняно недавно завершили процес адаптації своїх правових систем до вимог ЄС. Такий аналіз дозволив би більш наочно продемонструвати закономірності та можливі ризики трансформації юридичної практики.

По-друге, автор переконливо обґрунтовує значення практики Суду Європейського Союзу, однак недостатньо детально розкриває питання перспектив її використання українськими судами до моменту набуття Україною повноправного членства в ЄС. Більш глибокий аналіз цього питання посилив би практичну складову дослідження.

По-третє, заслуговує на увагу запропоноване автором визначення трансформації юридичної практики, однак його можна було б доповнити більш чітким розмежуванням понять «трансформація», «модернізація», «реформування» та «європеїзація», оскільки в окремих випадках зазначені категорії використовуються як близькі за змістом.

По-четверте, у роботі значну увагу приділено судовій діяльності, та адвокатурі, проте менш детально досліджено особливості трансформації юридичної практики органів місцевого самоврядування, адміністративних органів та інших суб'єктів публічного управління, хоча саме вони також перебувають під значним впливом європейських інтеграційних процесів.

По-п'яте, у роботі аналізуються виклики, пов'язані з правовим режимом воєнного стану, однак доцільно було б окремо розглянути перспективи трансформації юридичної практики на етапі післявоєнного відновлення України, коли питання імплементації європейських стандартів набуде ще більшої актуальності.

Водночас наведені зауваження мають виключно рекомендаційний і дискусійний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження та можуть бути враховані автором у подальшій науковій діяльності.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях.
Результати дисертаційної роботи повністю відображено в публікаціях

здобувача. Основні теоретичні положення і висновки викладені у 10 наукових працях, з яких 5 статей – у наукових фахових виданнях України, та 5 тез наукових доповідей. Кількість наукових публікацій здобувача є достатньою, їхній зміст не є тотожним.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У наданій на рецензування дисертаційній роботі не виявлено ознак академічного плагіату або інших порушень, які могли б поставити під сумнів самостійність виконаного дослідження. Дисертантом зроблено посилання на використані джерела інформації. Текст дисертації є оригінальним і таким, що виконаний здобувачем самостійно, всі сформульовані в роботі положення і висновки обґрунтовані на основі особистих досліджень автора.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження «Трансформація юридичної практики в Україні в аспекті європейської інтеграції: теоретико-правова характеристика» є завершеною самостійною науковою працею, виконаною на належному теоретичному, методологічному та науково-практичному рівні.

Автором успішно досягнуто поставленої мети, виконано всі визначені дослідницькі завдання, сформульовано низку нових наукових положень, які мають істотне значення для розвитку загальної теорії права, науки про юридичну практику та подальшого реформування правової системи України в умовах європейської інтеграції. Робота характеризується внутрішньою логічністю, цілісністю, достатнім рівнем наукової аргументації, належним використанням сучасних методів наукового пізнання, широкою нормативною та доктринальною базою, а також обґрунтованістю висновків.

Наукові результати дисертації є достовірними, мають наукову новизну, практичне значення та пройшли належну апробацію у наукових публікаціях і виступах автора.

З урахуванням викладеного можна зробити висновок, що дисертація «Трансформація юридичної практики в Україні в аспекті європейської інтеграції: теоретико-правова характеристика», подана на здобуття наукового

ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024), а її автор – Берестень Артем Валерійович – заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Офіційний рецензент:

**доктор юридичних наук, професор
завідувач кафедри міжнародного і європейського
права юридичного факультету
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна**

Тетяна СИРОЇД

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 12:19:06 12.07.2026

Назва файлу з підписом: Сироїд Т. Рецензія на дисертацію Берестеня А.В.pdf.p7s
Розмір файлу з підписом: 410.3 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Сироїд Т. Рецензія на дисертацію Берестеня А.В.pdf
Розмір файлу без підпису: 393.1 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: СИРОЇД ТЕТЯНА ЛЕОНІДІВНА

П.І.Б.: СИРОЇД ТЕТЯНА ЛЕОНІДІВНА

Країна: Україна

РНОКПП: 2523516685

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 12:19:04 12.07.2026

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F040000008C984101C5097607

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в одному файлі (CAAdES enveloped)

Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAAdES-X Long)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої
ради Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна
професору Серьогіну Віталію
Олександровичу, майдан Свободи 4, м.
Харків, 61022

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, кандидата юридичних наук, доцента кафедри
державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського
національного університету імені В. Н. Каразіна Григоренка Євгена
Івановича на дисертацію Берестеня Артема Валерійовича на тему
«Трансформація юридичної практики в Україні в аспекті європейської
інтеграції: теоретико-правова характеристика», подану на здобуття наукового
ступеня доктора філософії з галузі знань 08 – Право за спеціальністю 081 –
Право

Актуальність теми дисертаційної роботи. Дисертаційна робота
Берестеня Артема Валерійовича присвячена комплексному дослідженню
теоретико-правових засад трансформації юридичної практики України в
умовах активізації європейської інтеграції. Обрана тема є актуальною з огляду
на сучасний стан розвитку національної правової системи, Української
державності, а також на стан розвитку науки загальної теорії права.

Європейська інтеграція України сьогодні виступає не лише одним із
ключових напрямів державної правової політики, а й визначальним чинником
модернізації національної правової системи, однією зі змістовних складових
якої є юридична практика. Гармонізація законодавства України з правом
Європейського Союзу, імплементація європейських стандартів у діяльність
органів державної влади, реформування системи правосуддя, удосконалення
механізмів забезпечення прав людини зумовлюють необхідність

переосмислення змісту юридичної практики як одного з основних функціональних елементів правової системи. Саме тому дослідження процесів її трансформації має вагомим теоретичне й практичне значення. Крім того, у межах науки загальної теорії права бракує комплексний досліджень, пов'язаних із розумінням загальнотеоретичних аспектів юридичної практики як вагової складової національної правової системи.

З огляду на вищевикладене, обрана тематика дисертаційного дослідження Берестеня А. В. є актуальною, вчасною для юридичних та інших гуманітарних наук, а також для практики застосування у відповідних сферах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні, є достатньо аргументованими та такими, що повністю відповідають поставленій меті.

Архітектоніка роботи є логічною. Дисертаційне дослідження відзначається послідовністю емпіричного матеріалу, чіткістю й зрозумілістю формулювань, а також дисертація є такою, що повністю відповідає обраній тематиці. Відповідно до завдань, об'єкта, і предмета дослідження робота складається зі вступу, двох розділів (що об'єднують 6 підрозділів), висновків, списку використаних джерел та додатків. Важливою перевагою роботи є чітка логіка побудови дослідження. Автор послідовно переходить від загальнотеоретичних питань до аналізу конкретних проявів трансформації юридичної практики, що забезпечує цілісність викладення матеріалу та дозволяє сформулювати комплексне уявлення про предмет дослідження.

Зміст першого розділу дисертації свідчить про глибоке опрацювання теоретичних аспектів досліджуваної проблематики. Автором проведено аналіз наукових підходів до розуміння юридичної практики, її місця у правовій системі та закономірностей розвитку під впливом інтеграційних процесів. Водночас дисертант не обмежується відтворенням відомих наукових позицій, а формулює власні висновки щодо природи трансформації юридичної практики та її ролі у розвитку сучасної правової системи України.

Вдалим є й те, що автор значну увагу приділяє дослідженню правових стандартів Європейського Союзу, аналізуючи не лише акти Союзу, а й практику Суду Європейського Союзу як одного з основних чинників формування сучасних стандартів юридичної діяльності. Такий підхід забезпечує комплексність дослідження та підвищує його наукову цінність.

У свою чергу, другий розділ дисертаційної роботи, базуючись на здобутках першого розділу та розвиваючи його, присвячений дослідженню практичних аспектів трансформації юридичної практики України в умовах активізації європейської інтеграції. На відміну від першого розділу, який має переважно концептуальний характер, у цій частині автор зосереджує увагу на аналізі конкретних напрямів реформування юридичної діяльності, що забезпечує логічну завершеність усього дослідження.

У ході дослідження використовувались загальнонаукові принципи та підходи, а також спеціально-наукові методи пізнання правових явищ, зокрема автором використано: історичний метод, формально-юридичний метод, порівняльно-правовий метод тощо. Слід відзначити, що автором обрано правильний науковий підхід до розкриття заявленої проблематики. Дисертація не обмежується аналізом окремих законодавчих змін чи напрямів реформування державних інституцій, а розглядає трансформацію юридичної практики як складний багатоаспектний процес, який охоплює організаційний, функціональний, аксіологічний та інституційний рівні розвитку правової системи України.

Мета дисертації сформульована коректно та повною мірою відповідає її назві. Поставлені автором завдання охоплюють усі ключові аспекти досліджуваної проблематики: від визначення сутності процесів трансформації юридичної практики до аналізу пріоритетних напрямів її європеїзації та встановлення чинників ефективності відповідних перетворень. Важливо, що кожне із поставлених завдань отримало належне висвітлення у відповідних структурних елементах роботи, що свідчить про внутрішню логічну завершеність дисертаційного дослідження.

Заслуговує на позитивну оцінку і методологія дослідження. Автор використовує комплекс сучасних загальнонаукових та спеціально-юридичних методів, що дозволило всебічно дослідити предмет роботи. Особливо слід відзначити вдале поєднання системного, діалектичного, формально-логічного, герменевтичного та порівняльно-правового методів, завдяки чому вдалося не лише описати існуючі правові явища, а й виявити закономірності їх розвитку в умовах європейської інтеграції.

Окремо необхідно підкреслити якість джерельної бази дослідження. Автор широко використовує положення Конституції України, чинне національне законодавство, міжнародно-правові акти, нормативні акти Європейського Союзу, практику Суду Європейського Союзу, Європейського суду з прав людини, а також значний масив сучасної української та зарубіжної наукової літератури. Це свідчить про достатній рівень опрацювання проблематики та забезпечує належну аргументованість сформульованих висновків.

Особливо позитивне враження справляє те, що дисертант не обмежується констатацією окремих тенденцій розвитку української правової системи, а прагне встановити причинно-наслідкові зв'язки між процесами європейської інтеграції та змінами у змісті юридичної практики. Автор переконливо доводить, що трансформація юридичної практики є закономірним наслідком не лише зміни нормативної бази, а й поступового утвердження в Україні європейських правових цінностей, насамперед принципу верховенства права, поваги до прав людини, незалежності судової влади та належного врядування.

Позитивної оцінки заслуговує те, що дисертант розглядає процес європеїзації юридичної практики не як механічне перенесення окремих положень права Європейського Союзу до національного законодавства, а як складний процес зміни підходів до здійснення юридичної діяльності. Автор переконливо доводить, що ефективність таких перетворень залежить не лише від якості нормативного регулювання, а й від рівня професійної підготовки

суб'єктів юридичної практики, сприйняття ними європейських правових цінностей та готовності застосовувати сучасні стандарти правозастосування.

Варто підтримати висновок автора про те, що одним із визначальних напрямів трансформації юридичної практики є переорієнтація діяльності суб'єктів правозастосування із формального виконання нормативних приписів на забезпечення реального захисту прав і свобод людини. Такий підхід повністю відповідає сучасним тенденціям розвитку європейського права та узгоджується з практикою Суду Європейського Союзу й Європейського суду з прав людини.

Безперечною перевагою дисертації є прагнення автора комплексно дослідити чинники, які визначають результативність трансформації юридичної практики. Автор обґрунтовано відносить до них не лише удосконалення законодавства, а й інституційні зміни, підвищення професійної компетентності представників юридичної професії, розвиток судової практики, належне функціонування механізмів конституційного контролю, а також упровадження європейських стандартів юридичної діяльності у повсякденну практику органів державної влади.

Заслуговує підтримки висновок дисертанта про те, що успішність реформування юридичної практики безпосередньо пов'язана із забезпеченням принципу верховенства права. Автор переконливо показує, що саме цей принцип є тим концептуальним фундаментом, який поєднує сучасний розвиток права Європейського Союзу із процесами реформування української правової системи.

Позитивне враження справляє рівень аргументації, використаний автором. Висновки дисертації ґрунтуються на аналізі нормативно-правових актів України, актів права Європейського Союзу, міжнародно-правових документів, рішень Суду Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини, що забезпечує достатній рівень їхньої наукової достовірності. Використання широкої джерельної бази свідчить про належну дослідницьку

культуру автора та його здатність працювати з різними видами правових джерел.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження. Особливу увагу привертають положення наукової новизни, сформульовані автором. Аналіз змісту дисертації дає підстави погодитися з тим, що окремі висновки дійсно мають ознаки наукової новизни. Насамперед це стосується обґрунтування трансформації юридичної практики як форми еволюції національної правової системи під впливом процесів європейської інтеграції, визначення основних напрямів відповідних трансформаційних змін, а також установлення взаємозв'язку між політичним курсом України на європейську інтеграцію та формуванням нових вимог до діяльності суб'єктів юридичної практики.

Водночас позитивної оцінки заслуговують і положення, віднесені автором до тих, що удосконалено або набули подальшого розвитку. Насамперед це стосується уточнення змісту стандартів юридичної практики, визначення пріоритетів європеїзації правозастосовної діяльності, а також розвитку наукових підходів до оцінки ролі правотворчої практики у процесі модернізації правової системи України. Такі результати мають безпосереднє значення для подальших досліджень у сфері теорії держави і права та можуть бути використані при підготовці наукових праць, навчально-методичних матеріалів і при вдосконаленні законодавства.

Загалом аналіз змісту дисертації дає підстави стверджувати, що автору вдалося досягти поставленої мети, а сформульовані висновки є логічним результатом проведеного дослідження. Внутрішня структура роботи є послідовною, матеріал викладено системно, а висновки відповідають змісту кожного структурного елемента дисертації.

Повнота викладу одержаних результатів. Текст дисертації автора повністю відповідає визначеній меті, об'єкту і предмету дослідження, а його рекомендації, висновки можна вважати науково обґрунтованими, логічними, актуальними у наш час, які повністю розкривають сутність проблематики та

шляхи їх вирішення. У дисертації чітко визначено мету, об'єкт і предмет дослідження, що обумовило змістовну повноту рецензованої роботи.

Дискусійні положення дисертації. Відзначаючи належний науковий рівень дисертаційного дослідження Берестеня Артема Валерійовича, слід констатувати, що у роботі містяться окремі положення, які потребують певного уточнення та додаткового обґрунтування, зокрема:

1. Однією із центральних категорій дисертації є поняття «трансформація юридичної практики», якому автор приділяє значну увагу. Водночас роботу можна було б посилити більш ґрунтовним аналізом співвідношення цього поняття із суміжними категоріями «адаптація», «гармонізація», «європеїзація» та «модернізація» національної правової системи. Їх чіткіше розмежування дозволило б ще більш переконливо обґрунтувати авторську концепцію.

2. Значний інтерес становить аналіз ролі практики Суду Європейського Союзу у процесі трансформації юридичної практики України. Разом із тим окремі положення цього розділу могли б бути доповнені аналізом механізмів фактичного використання відповідної практики українськими судами та іншими суб'єктами правозастосування, що дозволило б ще більше підсилити практичну складову дослідження.

3. У дисертації переконливо обґрунтовано значення верховенства права як базового принципу трансформації юридичної практики. Водночас заслуговувало б на окрему увагу більш детальне дослідження взаємозв'язку цього принципу з принципами правової визначеності, пропорційності, належного урядування та легітимних очікувань, які також широко застосовуються у праві Європейського Союзу та практиці європейських судових інституцій.

4. Автором значну увагу приділено аналізу трансформації судової діяльності, прокуратури та адвокатури. Разом із тим доцільним виглядало б більш повне висвітлення особливостей трансформації юридичної практики у діяльності органів публічної адміністрації, оскільки саме ця сфера є одним із ключових напрямів адаптації України до стандартів Європейського Союзу.

5. Позитивно оцінюючи запропоновані автором напрями подальшої європеїзації юридичної практики, варто зазначити, що окремі рекомендації могли б бути конкретизовані шляхом формулювання пропозицій щодо вдосконалення окремих нормативно-правових актів або механізмів їх реалізації.

6. У роботі достатньо повно досліджуються сучасні виклики розвитку юридичної практики в умовах європейської інтеграції. Разом із тим перспективним напрямом подальших досліджень видається аналіз впливу цифровізації правосуддя, електронного урядування та використання сучасних інформаційних технологій на процес трансформації юридичної практики, адже ці процеси сьогодні дедалі більше поєднуються з європейськими інтеграційними реформами.

Разом із тим, наведені зауваження не стосуються концептуальних положень дисертації, не зменшують її наукової цінності та мають переважно рекомендаційний чи дискусійний характер. Їх урахування може стати підґрунтям для подальших наукових досліджень автора.

Дисертація Берестеня Артема Валерійовича «Трансформація юридичної практики в Україні в аспекті європейської інтеграції: теоретико-правова характеристика» є самостійною завершеною науковою працею, виконаною на високому теоретичному та методологічному рівні.

Результати проведеного дослідження характеризуються належним ступенем наукової обґрунтованості, логічністю викладення матеріалу, цілісністю авторської концепції та внутрішньою узгодженістю отриманих висновків. Автор продемонстрував високий рівень володіння сучасною теоретико-правовою методологією, уміння працювати з нормативно-правовими джерелами України та Європейського Союзу, рішеннями Суду Європейського Союзу, практикою Європейського суду з прав людини, а також широким колом наукової літератури.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, є достатньо аргументованими, характеризуються елементами

наукової новизни, мають теоретичне та практичне значення й можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях, нормотворчій діяльності, правозастосовній практиці, а також у навчальному процесі під час викладання дисциплін теоретико-правового та галузевого спрямування.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях.

Основні теоретичні положення дисертації висвітлені у 10 наукових працях, з яких 5 статті – у наукових фахових виданнях України, а також у 5 тезах наукових доповідей. Вищезазначені публікації чітко відображають основні положення дисертаційного дослідження, у яких розкривається сутність обраної тематики.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У представлений на захист дисертації досить повно, точно і вичерпно відображено зміст і принципові підходи наукового дослідження Берестеня А. В. У рецензованій роботі не виявлено ознак академічного плагіату та інших порушень, які здатні були б поставити під сумнів самостійний характер виконаного дисертантом дослідження. Таким чином, можемо констатувати, що дисертація виконана здобувачем самостійно, а сформульовані в ній наукові положення, позиції та висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень автора.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота виконана на високому науковотеоретичному рівні, матеріал дисертації викладено в логічній послідовності, у якому опрацьовані як вітчизняні, так і зарубіжні літературні джерела. Зміст роботи повністю відповідає поставленій меті та завданням, висновки є аргументованими та методологічно обґрунтованими. Наукова новизна без сумніву є актуальною, своєчасною для сучасної юридичної науки, а надані висновки й рекомендації можуть суттєво удосконалити чинне законодавство та практику його застосування. За своїм змістом і загальною спрямованістю дисертаційне дослідження Берестеня А. В. відповідає спеціальності 081 – Право, робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною завершеною працею,

в якій відсутні порушення академічної доброчесності. Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація «Трансформація юридичної практики в Україні в аспекті європейської інтеграції: теоретико-правова характеристика», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024) «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Берестень Артем Валерійович – заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний рецензент:

Доцент кафедри державно-правових дисциплін

юридичного факультету

Харківського національного університету

імені В. Н. Каразіна,

кандидат юридичних наук, доцент

Євген ГРИГОРЕНКО

ГРИГОРЕНКО ЄВГЕН ІВАНОВИЧ

Результат перевірки підпису	Підпис вірний
П.І.Б.	ГРИГОРЕНКО ЄВГЕН ІВАНОВИЧ
РНОКПП	2999214296
Організація (установа)	ФІЗИЧНА ОСОБА
Код ЄДРПОУ	
Посада	
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для даних від Надавача)	13:08:10 09.07.2026
Сертифікат виданий	КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер	5E984D526F82F38F04000000316D2F02D28BC107
Тип носія особистого ключа	Захищений
Алгоритм підпису	dstu4145
Тип підпису	Кваліфікований
Формат підпису	CAdES-T
Сертифікат	Кваліфікований

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
проф. Віталію СЕРЬОГІНУ
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук, професора,
професора кафедри теорії та історії права та держави
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Дідича Тараса Олеговича
на дисертацію Берестеня Артема Валерійовича
на тему «Трансформація юридичної практики в Україні в аспекті
європейської інтеграції: теоретико-правова характеристика», подану на
здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Загальна оцінка актуальності дисертаційного дослідження

Поглиблення європейської інтеграції України зумовлює необхідність не лише адаптації вітчизняного законодавства до права Європейського Союзу, а й переосмислення засад функціонування всієї правової системи держави. Особливого значення у цьому процесі набуває юридична практика, яка є тим елементом правової системи, через який реалізуються норми права, забезпечується захист прав людини, функціонування механізму державної влади та виконання міжнародних зобов'язань України. Після набуття Україною статусу держави-кандидата на вступ до Європейського Союзу питання відповідності юридичної практики європейським стандартам набуло якісно нового змісту. Виконання критеріїв членства передбачає не лише вдосконалення законодавства, а й забезпечення його однакового, передбачуваного та ефективного застосування всіма суб'єктами юридичної діяльності. Саме тому тема дисертаційного дослідження Берестеня Артема Валерійовича є своєчасною, суспільно значущою та відповідає сучасним потребам розвитку юридичної науки.

Не викликає сумнівів і те, що сьогодні трансформація юридичної практики є одним із ключових напрямів реформування. Судова реформа, реформування прокуратури, удосконалення діяльності адвокатури,

імплементация європейських стандартів захисту прав людини, формування нових підходів до правозастосування безпосередньо впливають на рівень реалізації принципу верховенства права та ефективність функціонування державних інституцій.

У цьому контексті обрана автором тема має не лише теоретичне, але й значне практичне значення, оскільки результати дослідження можуть бути використані при подальшому реформуванні правової системи України та забезпеченні виконання міжнародних зобов'язань держави у сфері європейської інтеграції.

Обґрунтованість постановки проблеми та логіка дослідження

Ознайомлення зі змістом дисертації свідчить про те, що автор правильно визначив предмет наукового пошуку та побудував дослідження відповідно до сучасних методологічних вимог юридичної науки.

Мета дисертаційної роботи сформульована чітко та логічно випливає із її назви. Поставлені дослідницькі завдання охоплюють як фундаментальні теоретичні питання розвитку юридичної практики, так і прикладні аспекти її трансформації в умовах європейської інтеграції України.

Позитивно характеризує роботу і те, що кожне із сформульованих завдань знайшло своє відображення у структурі дисертації. Це забезпечило внутрішню послідовність викладення матеріалу та дозволило автору сформулювати завершену концепцію досліджуваного явища.

Методологія дисертації є достатньо різноманітною та відповідає предмету дослідження. Автор використовує загальнофілософські принципи пізнання, методи формальної логіки, системний підхід, герменевтичний, порівняльно-правовий та статистичний методи. Їх комплексне застосування забезпечило належний рівень достовірності сформульованих висновків та дозволило дослідити процес трансформації юридичної практики як складне багаторівневе правове явище.

На позитивну оцінку заслуговує й джерельна база роботи. Автор використовує положення Конституції України, законодавства України, актів права Європейського Союзу, практику Суду Європейського Союзу,

Європейського суду з прав людини, а також значний масив сучасної наукової літератури. Такий підхід забезпечує комплексність дослідження та свідчить про належний рівень опрацювання обраної тематики.

Аналіз змісту дисертації та основних її положень

Перший розділ дисертації присвячений дослідженню теоретичних засад трансформації юридичної практики. Його зміст свідчить про прагнення автора сформулювати цілісне наукове бачення процесів, які відбуваються у сучасній правовій системі України під впливом європейської інтеграції.

Заслуговує підтримки висновок дисертанта про те, що юридична практика є найбільш динамічним елементом правової системи, який оперативно реагує на зміни законодавства, міжнародно-правових зобов'язань держави та розвитку правових інститутів. Саме тому процеси європейської інтеграції найбільш помітно проявляються саме у сфері правозастосовної діяльності.

Позитивною рисою роботи є прагнення автора поєднати загальнотеоретичний аналіз із сучасними процесами розвитку права Європейського Союзу. Дисертант обґрунтовано доводить, що трансформація юридичної практики пов'язана не лише з прийняттям нових нормативно-правових актів, але й із поступовим утвердженням нових правових принципів, юридичних цінностей та стандартів професійної діяльності.

Особливий інтерес становить аналіз ролі Суду Європейського Союзу у формуванні сучасних стандартів юридичної практики. Автор переконливо показує, що практика цієї інституції є одним із ключових чинників розвитку права Європейського Союзу та забезпечення єдності його застосування, а тому закономірно впливає і на процес реформування української правової системи.

Позитивно оцінюється також увага автора до принципу верховенства права, який розглядається не лише як конституційна засада функціонування державної влади, а як універсальна європейська правова цінність, що визначає зміст сучасної юридичної практики.

Другий розділ дисертації присвячений безпосередньому дослідженню процесів трансформації юридичної практики України під впливом європейської інтеграції та аналізу пріоритетних напрямів її подальшого розвитку. Саме ця частина роботи найбільш повно відображає авторське бачення досліджуваної проблематики та містить основні результати проведеного дослідження.

Насамперед заслуговує позитивної оцінки прагнення автора розглядати процес трансформації юридичної практики не як окремий напрям реформування національного законодавства, а як складову більш широкого процесу інтеграції України до європейського правового простору. Такий підхід повністю відповідає сучасному розумінню європейської інтеграції, яка передбачає не лише формальне наближення законодавства до *acquis* Європейського Союзу, а й утвердження спільних принципів функціонування державних інституцій, однакових підходів до правозастосування та високих стандартів забезпечення прав людини.

Обґрунтованим є висновок автора про те, що реформування юридичної практики має здійснюватися одночасно на інституційному, нормативному та функціональному рівнях. Лише за умови комплексного поєднання цих складових можливе формування сучасної моделі юридичної діяльності, яка відповідатиме стандартам держав – членів Європейського Союзу.

Особливу увагу автор приділяє впровадженню універсальних європейських правових цінностей у діяльність суб'єктів юридичної практики. Такий акцент є цілком виправданим, адже сучасний розвиток права Європейського Союзу базується не лише на нормативних приписах, а й на загальних принципах права, які визначають зміст усієї правозастосовної діяльності. Саме тому дисертант справедливо наголошує, що реформування юридичної практики повинно забезпечувати реальне втілення принципів верховенства права, правової визначеності, пропорційності, рівності перед законом, ефективного судового захисту та поваги до прав людини.

Заслуговує підтримки також авторська позиція щодо визначальної ролі судової влади у процесі трансформації юридичної практики. У роботі

переконливо доведено, що саме судова практика значною мірою визначає ефективність функціонування всієї правової системи, оскільки забезпечує однакове застосування законодавства, реалізацію конституційних гарантій та практичне втілення європейських стандартів захисту прав людини.

Позитивне враження справляє аналіз взаємозв'язку між реформуванням окремих інститутів державної влади та розвитком юридичної практики. Автор демонструє розуміння того, що зміни у діяльності судів, прокуратури, адвокатури чи органів виконавчої влади не можуть бути ізольованими одна від одної, а повинні здійснюватися як взаємопов'язані складові єдиного процесу модернізації правової системи.

Окремо необхідно відзначити, що автор не обмежується аналізом сучасного стану реформування юридичної практики, а пропонує власне бачення перспектив її подальшого розвитку. Такий підхід свідчить про самостійність проведеного дослідження та прагнення автора сформулювати власну концепцію подальшої європеїзації юридичної практики України.

Оцінка наукової новизни одержаних результатів дослідження

Аналіз положень, винесених автором на захист, дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота містить результати, які характеризуються належним ступенем наукової новизни.

Безумовно позитивної оцінки заслуговує запропонований автором підхід до визначення трансформації юридичної практики як форми еволюційного розвитку національної правової системи в умовах інтеграції України до європейського правового простору. Такий підхід дозволяє комплексно оцінити взаємозв'язок між розвитком законодавства, реформуванням державних інституцій та зміною змісту юридичної діяльності.

Наукову цінність становить також висновок про існування двох взаємопов'язаних напрямів трансформації юридичної практики (інституційного та функціонального). Подібний підхід забезпечує комплексне розуміння процесів реформування юридичної діяльності та створює підґрунтя для подальших теоретичних досліджень.

До нових наукових результатів можна віднести й авторське бачення ролі практики Суду Європейського Союзу як джерела формування сучасних стандартів юридичної діяльності. Автор аргументовано доводить, що відповідна практика має значення не лише для держав – членів Європейського Союзу, а й для країн-кандидатів, які здійснюють адаптацію своїх правових систем до європейських вимог.

Заслужують на підтримку і сформульовані автором положення щодо необхідності врахування сучасних викликів, пов'язаних із функціонуванням правової системи України в умовах воєнного стану. Дисертант переконливо доводить, що навіть за таких обставин європейський вектор розвитку юридичної практики має залишатися незмінним.

Практичне значення результатів дослідження

Практична значущість дисертації полягає у можливості використання сформульованих автором висновків у декількох взаємопов'язаних напрямках.

По-перше, результати дослідження можуть бути використані під час подальшого вдосконалення законодавства України у сфері судоустрою, статусу суддів, діяльності органів прокуратури, адвокатури та інших суб'єктів юридичної практики.

По-друге, окремі висновки можуть бути враховані органами державної влади при підготовці програм реформування системи правосуддя та виконанні міжнародних зобов'язань України у сфері європейської інтеграції.

По-третє, матеріали дисертації можуть використовуватися у навчальному процесі закладів вищої освіти під час викладання курсів із загальної теорії права, права Європейського Союзу, конституційного права, порівняльного правознавства, а також при підготовці навчально-методичних матеріалів.

Крім того, окремі положення роботи можуть стати підґрунтям для подальших фундаментальних досліджень проблем європеїзації національних правових систем та розвитку сучасної юридичної практики.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи загальний науковий рівень дисертації, її актуальність, теоретичне та практичне значення, вважаю за доцільне висловити окремі зауваження і пропозиції, які мають переважно дискусійний характер та не впливають на загальний позитивний висновок щодо роботи.

1. Автор послідовно обґрунтовує необхідність орієнтації юридичної практики України на стандарти Європейського Союзу. Разом із тим у дисертації доцільно було б більш чітко визначити співвідношення понять «європейська інтеграція», «європеїзація» та «адаптація до *acquis* Європейського Союзу». Незважаючи на їх взаємозв'язок, кожне із зазначених понять має самостійне змістовне наповнення, що могло б бути більш повно розкрито.

2. Аналізуючи практику Суду Європейського Союзу, автор справедливо наголошує на її значенні для формування сучасних стандартів юридичної діяльності. Водночас окремі висновки виглядали б ще більш переконливо за умови наведення більшої кількості конкретних прикладів впливу правових позицій Суду ЄС на реформування українського законодавства або судової практики.

3. Значна увага приділена діяльності судових та правоохоронних органів як України, так і держав-членів ЄС. Разом із тим питання трансформації юридичної практики органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів публічного адміністрування розглянуто більш стисло. Враховуючи тенденції розвитку європейського адміністративного права, цей аспект заслуговував би на ширше висвітлення.

4. Цікаво було б почути думку дисертанта по питанню узгодження вітчизняної правотворчої діяльності з правотворчістю інституцій ЄС та держав-членів ЄС, а саме: які стандарти правотворчості ЄС слід імплементувати Україні у вітчизняний механізм правотворення; яким чином необхідно синхронізувати процеси правотворчості в Україні та ЄС і її членів; як будуть співвідноситись правотворчі акти України та ЄС під час вступу України до ЄС та після набуття Україною повноправного членства в ЄС?

5. Автор переконливо обґрунтовує необхідність імплементації європейських стандартів правозастосування. Водночас робота могла б бути доповнена аналізом сучасних механізмів оцінювання виконання Україною зобов'язань у межах переговорного процесу щодо вступу до Європейського Союзу, оскільки саме вони дедалі більше впливають на зміст реформ у сфері правосуддя та верховенства права.

6. У дисертації слушно зазначається, що зміна юридичної практики нерозривно пов'язана із трансформацією правової свідомості. Проте цей аспект переважно окреслено на загальнотеоретичному рівні. На думку опонента, окремий аналіз механізмів формування нової професійної правової культури суддів, прокурорів, адвокатів та державних службовців дозволив би ще більше посилити аргументацію автора.

Висловлені зауваження не ставлять під сумнів наукову цінність проведеного дослідження, не впливають на достовірність отриманих результатів і мають переважно рекомендаційний характер.

Повнота викладення результатів дослідження в наукових публікаціях

Основні результати дисертаційного дослідження знайшли належне відображення у наукових працях автора. Публікації охоплюють ключові положення дисертації, відображають її концептуальні ідеї та підтверджують проведення самостійного комплексного дослідження.

Результати дослідження пройшли належну апробацію під час участі автора у науково-практичних конференціях, що свідчить про їх обговорення у фаховому науковому середовищі. Кількість та рівень публікацій відповідають вимогам, які висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Загальний висновок

Дисертація Берестеня Артема Валерійовича «Трансформація юридичної практики в Україні в аспекті європейської інтеграції: теоретико-правова характеристика» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому на належному теоретико-методологічному рівні

вирішено актуальне наукове завдання, що має істотне значення для розвитку сучасної юридичної науки.

Автором комплексно досліджено процес трансформації юридичної практики України в умовах активізації європейської інтеграції, сформульовано низку науково обґрунтованих положень, що характеризуються належним ступенем новизни, теоретичної обґрунтованості та практичної значущості.

Отримані результати можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях, законотворчій діяльності, практиці органів державної влади, діяльності судових і правоохоронних органів, а також у навчальному процесі закладів вищої освіти юридичного профілю.

За своїм змістом, структурою, рівнем наукової новизни, ступенем обґрунтованості висновків і практичним значенням одержаних результатів дисертація «Трансформація юридичної практики в Україні в аспекті європейської інтеграції: теоретико-правова характеристика» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також вимогам, що ставляться до дисертацій за спеціальністю 081 «Право».

Берестень Артем Валерійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри теорії та історії права та держави,

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Тарас ДІДИЧ

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 14:56:56 08.07.2026

Назва файлу з підписом: Відгук _ Берестень А..docx.xml
Розмір файлу з підписом: 16.3 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: Відгук _ Берестень А..docx
Розмір файлу без підпису: 22.9 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ДІДИЧ ТАРАС ОЛЕГОВИЧ
П.І.Б.: ДІДИЧ ТАРАС ОЛЕГОВИЧ
Країна: Україна
РНОКПП: 2967704212
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 14:50:22 08.07.2026
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000BFA10B0156EC8507
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підпис та дані в окремих файлах (XAdES detached)
Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.05.15 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
проф. Віталію СЕРЬОГІНУ
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022

ВІДГУК
офіційного опонента доктора юридичних наук, професора, професора
кафедри господарського та транспортного права
Навчально-наукового інституту управління, технологій та правових
наук Національного транспортного університету
Шевченка Анатолія Євгенійовича
на дисертацію Берестеня Артема Валерійовича
«Трансформація юридичної практики в Україні в аспекті європейської
інтеграції: теоретико-правова характеристика»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
081 «Право»

Актуальність дисертаційної роботи

Дисертаційне дослідження Берестеня Артема Валерійовича присвячене комплексному теоретико-правовому аналізу процесів трансформації юридичної практики України в умовах активізації європейської інтеграції. Тематика дослідження є своєчасною, актуальною та безпосередньо пов'язана із сучасними процесами реформування української державності, функціонування національної правової системи та реалізації стратегічного курсу України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі.

У сучасних умовах європейська інтеграція вже давно перестала бути виключно напрямом зовнішньої політики держави. Вона поступово перетворилася на визначальний чинник внутрішньодержавних правових реформ, які охоплюють практично всі сфери юридичної діяльності. Зміни відбуваються не лише у законодавстві, але й у механізмах його реалізації, практиці діяльності судів, правоохоронних органів, адвокатури, органів державної влади та місцевого самоврядування. Саме тому дослідження трансформації юридичної практики як функціонального елемента правової системи України є об'єктивно необхідним як

для розвитку юридичної науки, так і для забезпечення ефективності правозастосовної діяльності.

Актуальність теми дисертації обумовлюється також тим, що процес адаптації правової системи України до стандартів Європейського Союзу супроводжується докорінними змінами у змісті юридичної діяльності. У центрі сучасного реформування перебуває вже не лише питання гармонізації законодавства, а й переосмислення принципів здійснення юридичної практики, формування нових стандартів правозастосування, запровадження сучасних механізмів захисту прав людини та утвердження принципу верховенства права. Саме ці процеси і стали предметом комплексного дослідження автора.

Слід відзначити, що дисертант обрав достатньо складний предмет наукового дослідження, оскільки поняття юридичної практики належить до числа фундаментальних категорій загальної теорії права, а процес її трансформації під впливом європейської інтеграції практично не отримав комплексного висвітлення у вітчизняній юридичній літературі. У зв'язку з цим виконане дослідження є одним із перших, у якому зроблено спробу системно поєднати теоретичні положення загальної теорії права із сучасними процесами розвитку права Європейського Союзу та реформування української правової системи.

Аналіз змісту дисертації дає підстави стверджувати, що обрана тема відповідає сучасним тенденціям розвитку юридичної науки та безпосередньо пов'язана із реалізацією міжнародно-правових зобов'язань України, виконанням рекомендацій Європейської Комісії щодо набуття членства в Європейському Союзі, а також подальшим реформуванням судової системи, правоохоронних органів та інших інституцій, діяльність яких становить зміст юридичної практики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи дозволяє зробити висновок про належний рівень обґрунтованості сформульованих автором положень та висновків.

Мета дослідження сформульована логічно та узгоджується із назвою дисертації. Поставлені автором дослідницькі завдання охоплюють усі основні аспекти заявленої проблематики: від визначення теоретичних засад трансформації юридичної практики до аналізу конкретних напрямів її європеїзації, визначення факторів результативності відповідних змін та оцінки їхнього значення в сучасних умовах розвитку української державності.

Позитивно характеризує дисертацію і правильно визначений об'єкт та предмет дослідження. Вони взаємоузгоджені між собою, відповідають поставленій меті та забезпечують цілісність авторської концепції.

Окремо слід відзначити методологічний рівень роботи. Автором використано комплекс сучасних методів наукового пізнання, що забезпечило всебічний аналіз досліджуваної проблематики.

Використання діалектичного, системного, формально-логічного, герменевтичного, порівняльно-правового та інших методів є виправданим і відповідає предмету дослідження. Застосована методологія дозволила автору уникнути однобічності при дослідженні процесів трансформації юридичної практики та сформуванню достатньо цілісної концепції їх розвитку.

Заслугує позитивної оцінки і джерельна база дисертації. Автор використовує Конституцію України, чинне законодавство України, міжнародно-правові акти, акти права Європейського Союзу, рішення Суду Європейського Союзу, практику Європейського суду з прав людини, а також значну кількість наукових праць українських і зарубіжних учених. Такий комплексний підхід забезпечує належний рівень достовірності отриманих результатів.

Особливо варто відзначити, що дисертант не обмежується аналізом нормативно-правових актів, а широко використовує сучасні доктринальні підходи до розуміння юридичної практики, принципів функціонування правової системи, процесів європейської інтеграції та розвитку міждержавного правового простору. Саме це дозволило автору сформуванню власного бачення трансформації юридичної практики як системного правового явища.

Оцінка змісту дисертації

Структура дисертаційної роботи є логічною та повністю відповідає поставленій меті дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, що об'єднують шість підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Така структура є виправданою, оскільки дозволяє послідовно перейти від загальнотеоретичних аспектів досліджуваної проблематики до аналізу практичних напрямів трансформації юридичної практики України.

Позитивної оцінки заслуговує прагнення дисертанта не лише проаналізувати існуючі доктринальні підходи до визначення юридичної практики, а й критично їх осмислити та сформулювати власні наукові висновки. Автор аргументовано доводить, що трансформація юридичної практики є закономірним результатом розвитку правової системи України та її інтеграції до європейського правового простору.

Важливо, що юридична практика розглядається автором не ізольовано, а як функціональний компонент національної правової системи, зміни якого обумовлюються розвитком усіх інших елементів правового механізму держави. Саме такий системний підхід забезпечує високий теоретичний рівень дослідження та свідчить про належне володіння автором сучасною методологією загальної теорії права.

Аналіз змісту дисертації та оцінка отриманих наукових результатів

У першому розділі дисертаційної роботи ***«Теоретико-методологічні засади дослідження трансформації юридичної практики в Україні в умовах європейської інтеграції»*** автором закладено теоретико-методологічний фундамент усього дослідження. Дисертант послідовно аналізує еволюцію наукових підходів до розуміння юридичної практики, визначає її місце в структурі правової системи та обґрунтовує необхідність переосмислення традиційних наукових концепцій під впливом сучасних інтеграційних процесів.

Позитивно характеризує роботу те, що автор не обмежується викладенням існуючих наукових позицій. Значна увага приділяється їх критичному аналізу, встановленню спільних та відмінних рис різних доктринальних підходів,

визначенню тих концептуальних положень, які найбільшою мірою відповідають сучасному стану розвитку української правової системи.

У роботі переконливо доведено, що юридична практика є не лише результатом реалізації правових норм, а й самостійним чинником розвитку права, який забезпечує адаптацію правової системи до нових суспільних потреб. Такий підхід видається цілком обґрунтованим, оскільки сучасні інтеграційні процеси істотно змінюють характер функціонування практично всіх державно-правових інститутів.

Особливий інтерес викликає здійснений автором аналіз європейських правових стандартів. Дисертант аргументовано виходить із того, що процес трансформації юридичної практики не може розглядатися виключно крізь призму адаптації законодавства України до права Європейського Союзу. Значно ширший вплив мають загальні принципи функціонування європейського правового простору, сформовані практикою Суду Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини.

Саме тому заслуговує позитивної оцінки системний аналіз автором принципів верховенства права, юридичної визначеності, ефективного судового захисту, пропорційності, рівності перед законом та інших базових засад, які визначають сучасний зміст юридичної діяльності у державах — членах Європейського Союзу. Важливо, що зазначені принципи розглядаються не ізольовано, а як складові єдиного механізму функціонування сучасної демократичної правової держави.

Другий розділ дисертації **«Європейська інтеграція як чинник трансформації юридичної практики в Україні»** логічно продовжує теоретичні положення першого та має переважно прикладний характер.

Автор послідовно досліджує основні напрями трансформації юридичної практики України, визначає фактори її ефективності, аналізує сучасний стан реформування судової системи, адвокатури, органів прокуратури, адміністративної юрисдикції та інших складових механізму реалізації права.

Позитивно слід оцінити той факт, що дисертант не зводить процес європеїзації лише до виконання міжнародно-правових зобов'язань України.

Навпаки, автор переконливо обґрунтовує, що справжня трансформація юридичної практики можлива лише за умови зміни самої філософії правозастосування, коли основним критерієм діяльності органів державної влади стає не формальне виконання вимог законодавства, а реальне забезпечення прав і свобод людини.

Саме ця ідея проходить через увесь текст дисертації та є одним із найбільш вагомих її концептуальних здобутків.

Заслугує підтримки й авторський підхід до визначення пріоритетних напрямів європеїзації юридичної практики України. На відміну від багатьох досліджень, у яких переважає описовий аналіз реформ, дисертант намагається встановити внутрішні закономірності цих процесів, показати взаємозалежність окремих реформаторських заходів та їхній вплив на функціонування правової системи в цілому.

Слід також позитивно оцінити прагнення автора дослідити процеси трансформації юридичної практики в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Цей аспект є надзвичайно актуальним, оскільки саме в умовах широкомасштабної збройної агресії особливо гостро постає питання забезпечення балансу між необхідністю захисту національної безпеки та дотриманням фундаментальних прав людини. Автор переконливо демонструє, що навіть за таких умов стратегічний курс України на європейську інтеграцію не лише зберігається, а й набуває нового змісту, виступаючи важливим фактором зміцнення демократичних інститутів держави.

Оцінка наукової новизни дисертації

Аналіз змісту роботи свідчить, що дисертантом отримано низку результатів, які дійсно містять елементи наукової новизни та мають істотне значення для подальшого розвитку загальної теорії права, зокрема ***уперше***: з'ясовано, що трансформація юридичної практики України, що триває під впливом процесів європейської інтеграції, є формою еволюції національної правової системи; виокремлено та охарактеризовано основні напрями трансформаційних змін юридичної практики України, які зводяться до

реформування інституційних елементів провадження самої юридичної практики та зміни змісту ціннісних пріоритетів юрисдикційної діяльності суб'єктів здійснення юридичної практики.

Наукову цінність цього положення має не лише їх перелік, а й спробу встановити внутрішній взаємозв'язок між реформуванням державних інституцій, зміною змісту юридичної діяльності та утвердженням нових правових цінностей.

Крім того, розкрито зв'язок між реалізацією Україною впродовж 2014–2025 рр. політичного курсу на поглиблення участі у євроінтеграційних процесах і формуванням нових вимог до суб'єктів юридичної практики в Україні в цілому та системи правосуддя; доведено, що трансформація юридичної практики в умовах активізації європейської інтеграції України є чинником формування нової національної культури юрисдикційних відносин, побудованої на принципах верховенства права, пріоритету прав людини та підзвітності держави суспільству.

Сама така інтерпретація дозволяє відійти від традиційного сприйняття юридичної практики виключно як різновиду правозастосовної діяльності та розглядати її як складний соціально-правовий механізм, що перебуває у постійному розвитку під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників.

Також, *удосконалено*, зокрема: доктринальні положення щодо змісту стандартів організації юридичної практики, які визначаються на рівні міждержавного правового регулювання законодавством Європейського Союзу, рішеннями Суду Європейського Союзу та рішенням Європейського суду з прав людини; розуміння функціональних стандартів здійснення юридичної практики в державах-членах Європейського Союзу в аксіологічному аспекті, що передбачає сприйняття як непорушних імперативів професійної діяльності представників юридичної професії таких засад як недопустимість обмеження правових приписів міждержавного права Європейського Союзу, безумовний пріоритет норм Союзу над національним законодавством, гарантування права звертатися до суду на національному рівні, зобов'язання для національних юрисдикційних органів держав-членів тлумачити і застосовувати право Союзу таким чином, щоб воно зберігало свою силу та дієвість; наукові підходи до визначення змісту пріоритетів «європеїзації» юридичної практики в Україні.

Пріоритетність запропоновано визначати у контексті аналізу першочергових заходів з реформування ключових сфер державного управління і впровадження у функціонування всіх інституцій влади вимог Європейського Союзу.

Набули подальшого розвитку наукові положення, зокрема щодо: обґрунтування позиції про те, що прогрес трансформації юридичної практики в Україні значним чином залежить від оновлення базових галузей законодавства України, впровадження інноваційних кейсів у щоденну практику суддів, адвокатів, прокурорів, посадових осіб органів публічного управління, доцільності урахування практики Суду Європейського Союзу як орієнтира ефективного правозастосування; підходи до наукового аналізу правотворчої практики як різновиду юридичної практики в Україні, результати якої визначають рівень загальнонаціональної довіри до правової системи України, засновують нові формальні підвалини для формування нових сегментів юридичної практики, гарантують сталість проєвропейського напрямку розвитку української державності в цілому, тощо.

Важливо підкреслити, що сформульовані автором наукові положення не мають декларативного характеру. Вони є логічним результатом проведеного аналізу положень національного законодавства, актів права Європейського Союзу, наукових джерел та практики Суду Європейського Союзу і Європейського суду з прав людини. Це свідчить про належний рівень аргументованості висновків дисертаційного дослідження та їх достатнє теоретичне обґрунтування.

Повнота викладу одержаних результатів

Текст дисертації автора повністю відповідає визначеній меті, об'єкту та предмету дослідження, а його рекомендації, висновки можна вважати науково обґрунтованими, логічними, актуальними у наш час, які повністю розкривають сутність проблематики та шляхи їх вирішення.

Дискусійні положення та зауваження

Незважаючи на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, окремі її положення можуть стати предметом наукової дискусії, що є природним для дослідження такого рівня.

1. У першому розділі автором переконливо обґрунтовується концепція трансформації юридичної практики як форми еволюції правової системи України. Разом із тим у роботі недостатньо уваги приділено визначенню критеріїв, за допомогою яких можливо оцінювати ефективність такої трансформації. Доцільним було б запропонувати систему відповідних критеріїв або показників, що дозволяли б оцінювати результативність впровадження європейських стандартів у юридичну практику.

2. У другому розділі дисертації комплексно проаналізовано вплив практики Суду Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини на процес трансформації юридичної практики України, а також розкрито її значення для впровадження європейських стандартів правозастосування.

Разом із тим окремої уваги заслуговувало б питання співвідношення правових позицій цих судових інституцій у випадках, коли їх підходи до тлумачення окремих правових принципів можуть відрізнятися. Такий аналіз ще більше посилив би теоретичну складову дослідження.

3. Аналізуючи у підрозділі 2.2 процеси європеїзації юридичної практики, автор основну увагу приділяє трансформації діяльності державних інституцій та впровадженню європейських стандартів у їх функціонування.

Водночас дискусійним видається питання впливу професійного самоврядування юридичних професій, насамперед адвокатури, на формування сучасних стандартів юридичної діяльності. На нашу думку, цей аспект міг би бути розкритий більш детально.

4. У підрозділах 2.1–2.3 дисертації автор обґрунтовує значення реформування правозастосовної діяльності та впровадження європейських стандартів у функціонування системи правосуддя. Водночас питання впливу юридичної освіти та професійної підготовки майбутніх юристів на процес трансформації юридичної практики досліджено меншою мірою, хоча саме ця сфера значною мірою визначає ефективність подальших реформ.

5. У підрозділі 2.3 дисертації автор ґрунтовно досліджує пріоритети реформування системи правосуддя України в умовах імплементації правових цінностей Європейського Союзу. Разом із тим роботу можна було б посилити

більш детальним аналізом можливих ризиків та практичних труднощів реалізації запропонованих напрямів реформування в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення держави.

Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, мають переважно рекомендаційний характер і можуть бути враховані автором у подальшій науковій діяльності.

Повнота оприлюднення результатів дослідження

Основні теоретичні положення дисертації висвітлені у 10 наукових працях, з яких 5 статті – у наукових фахових виданнях України, а також у 5-х тезах наукових доповідей, у яких чітко відображаються основні положення дисертаційного дослідження та розкривається сутність обраної тематики.

Відсутність порушень академічної доброчесності

У представлений на захист дисертації досить повно, точно і вичерпне відображено зміст і принципові підходи наукового дослідження Берестеня А.В. У рецензованій роботі не виявлено ознак академічного плагіату та інших порушень, які здатні були б поставити під сумнів самостійний характер виконаного дисертантом дослідження. Таким чином, можемо констатувати, що дисертація виконана здобувачем самостійно, а сформульовані в ній наукові положення, позиції та висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень автора.

Загальна оцінка кваліфікаційної наукової праці

Представлена на здобуття ступеня доктора філософії дисертація Берестеня Артема Валерійовича «Трансформація юридичної практики в Україні в аспекті європейської інтеграції: теоретико-правова характеристика», є завершеною і самостійною науковою працею, яка виходячи з актуальності теми, огляду її новизни та обґрунтованості наукових результатів має практичне та теоретичне значення, і повноцінно відображена в наукових публікаціях, що повністю відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024) «Про затвердження

Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Берестень Артем Валерійович, на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри господарського
та транспортного права
Навчально-наукового інституту
управління, технологій та правових наук
Національного транспортного університету

Анатолій ШЕВЧЕНКО

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 19:54:26 07.07.2026

Назва файлу з підписом: Відгук Шевченко А.Є.docx.asice
Розмір файлу з підписом: 29.7 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: Відгук Шевченко А.Є.docx
Розмір файлу без підпису: 25.6 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ШЕВЧЕНКО АНАТОЛІЙ ЄВГЕНІЙОВИЧ
П.І.Б.: ШЕВЧЕНКО АНАТОЛІЙ ЄВГЕНІЙОВИЧ
Країна: Україна
РНОКПП: 2093600674
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 19:54:24 07.07.2026
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000780F00026215C007
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)
Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.05.15 13:00